

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента, доцента кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету Бугерко Ярослави Миколаївни на дисертацію Дикого Ярослава Олеговича на тему: «Психологічне деталювання вчинку волонтерства», поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДФ 58.082.092 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дисертації. Сучасне українське волонтерство постає якісно новим психосоціальним феноменом, істотно відмінним від волонтерських практик мирного періоду, адже йому властивий високий рівень самоорганізації, здатність до оперативної адаптації в умовах тривалої загрози, готовність до прийняття ризику заради допомоги іншим, а також усвідомлене залучення до процесів національної ідентифікації. За цих умов волонтерство в сучасних українських реаліях виходить за межі інструментально організованої діяльності й набуває ознак цілісного вчинку у розумінні В.А. Роменця, постаючи як спосіб особистісного буття, в якому поєднуються ціннісно-сміслові, мотиваційні, дійові та рефлексивні виміри психічної організації особистості.

Актуальність психологічного деталювання вчинку волонтерства зумовлюється потребою наукового розмежування автентичних вчинкових форм волонтерської активності та їх імітаційних або інструменталізованих проявів, необхідністю психологічного супроводу й профілактики емоційного вигорання осіб, залучених до волонтерського руху, а також осмисленням його ролі як потужного чинника соціальних трансформацій і формування нових моделей громадянської поведінки та колективної ідентичності. Водночас теоретична значущість дослідження визначається потребою подальшого розвитку поняттєво-категорійного апарату психології вчинку та апробації процедури психологічного деталювання як перспективного логіко-аналітичного інструмента вивчення складних психосоціальних феноменів і різновидів просоціальної поведінки вчинкового змісту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем обґрунтованості, внутрішньої логічної узгодженості та методологічної виваженості. Автор послідовно вибудовує дослідницьку логіку від теоретичного осмислення феномену волонтерства як вчинкового акту до його емпіричної верифікації, що забезпечує концептуальну цілісність роботи. Застосовані теоретичні підходи адекватно відповідають меті й завданням дослідження, а сформульовані наукові положення логічно випливають із проведеного аналізу та не мають характеру декларативних узагальнень.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних психологічних методів, коректно підібраних відповідно до предмету дослідження. Поєднання вчинкового та циклічно-вчинкового підходів із валідними психодіагностичними методиками дало змогу отримати емпірично вивірені дані, а застосування адекватних статистичних процедур – забезпечити їх наукову надійність. Репрезентативність вибірки та коректність інтерпретації результатів підтверджують обґрунтованість зроблених висновків і переконливість узагальнень.

Запропоновані в дисертації практичні рекомендації ґрунтуються на результатах теоретичного й емпіричного аналізу та мають прикладний характер. Вони логічно випливають із встановлених закономірностей психологічного деталювання вчинку волонтерства, відповідають сучасним запитам психологічного супроводу волонтерської діяльності та можуть бути використані у профілактиці емоційного вигорання, розвитку рефлексивності та оптимізації ефективності волонтерських практик. Загалом рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій свідчить про високий ступінь методологічної зрілості та самостійності виконаного дослідження.

Новизна дослідження та одержаних результатів.

Наукова новизна дисертаційної роботи Я.О. Дикого зумовлена принципово іншою методологічною оптикою вивчення волонтерства, яке розглядається не як

окрема форма просоціальної активності людини чи різновид її залучення до громадського життя, а як повноцінний особистісний учинок із відмінним психологічним змістом та особливостями постання і розгортання. У межах дослідження вперше здійснено концептуалізацію волонтерського практикування як цілісного психосоціального акту, структурно організованого відповідно до канонічної теорії вчинку В.А. Роменця та циклічно-вчинкового підходу А.В. Фурмана. Пропоновані методологічні інструменти уможливили розкриття внутрішньої єдності ціннісно-сміслових засад, мотиваційної динаміки, реальної діяльної активності та післядійового рефлексивного осмислення у психологічній структурі волонтерського вчинення.

Суттєвим теоретико-методологічним здобутком є розгорнуте наукове обґрунтування поняття психологічної деталі, інтерпретованої як мікроподія зі специфічним психосоціальним змістом, що виконує пізнавальну та аналітичну функцію у покомпонентному дослідженні вчинку. Уперше розроблено та апробовано процедуру психологічного деталювання як спеціалізований логіко-аналітичний інструмент вивчення складних психосоціальних феноменів, зокрема волонтерства, яка забезпечує інтеграцію аксіопсихологічних, мотиваційних, діяльних і рефлексивних параметрів особистісного досвіду. Орієнтація цієї процедури на мікроподієвий аналіз ковітального досвіду волонтера створює можливості для точнішої часово-просторової локалізації ключових переживань, світоглядних смислів і механізмів особистісної мобілізації з метою звершення вчинкового акту допомоги потребуючим.

Новизна емпіричних результатів полягає у тому, що вперше системно вивчено феномен волонтерства як канонічного вчинку з подальшим виокремленням чотирьох модусів його зреалізування операційного, модусу дії, діяльності та власне вчинкового, з урахуванням специфіки ціннісних, мотиваційних, дійових і рефлексивних психологічних деталей. Подальшого розвитку набули наукові уявлення про волонтерство як ковітальну подію, що виходить за межі утилітарної соціальної дії та постає простором самотворення, внутрішньої трансформації й відповідального громадянського самовизначення особистості. Запропонований підхід забезпечує теоретично й емпірично

обґрунтовану диференціацію автентичного волонтерського вчинення та його формалізованих чи імітаційних форм, істотно збагачуючи сучасну психологію.

Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Я.О. Дикого вирізняється чіткою та завершеною структурною організацією, що включає вступ, три взаємопов'язані розділи з підсумковими висновками, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Така композиційна побудова забезпечує послідовне розгортання авторського наукового задуму від теоретико-методологічного обґрунтування проблематики до її емпіричного дослідження та інтерпретації отриманих результатів. Зміст роботи цілком відповідає поставленій меті та завданням дослідження, характеризується концептуальною цілісністю, логічною послідовністю та методологічною зрілістю викладу.

Перший розділ присвячений ґрунтовному аналізу феноменів «деталі» та «деталювання» у міждисциплінарному науковому дискурсі і виконує ключову методологічну функцію, закладаючи теоретичні основи авторського підходу. У другому розділі здійснено системну концептуалізацію вчинку волонтерства в рамках канонічної теорії вчинку та циклічно-вчинкового підходу, що дозволяє цілісно реконструювати психологічну структуру волонтерського вчинення. Третій розділ містить результати емпіричного дослідження, представлені з дотриманням вимог наукової логіки, методологічної коректності та інтерпретаційної обґрунтованості.

Зміст дисертації відповідає критеріям, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. Робота вирізняється достатнім обсягом, високим рівнем наукової аргументації, коректним застосуванням поняттєво-категорійного апарату та системним дотриманням принципів академічної доброчесності. Подані матеріали мають системний характер і наукову цінність, що підтверджує сформованість у здобувача здатності до самостійного проведення повноцінного дослідження у сфері психологічної науки.

Дисертаційна робота виконана автором самостійно, з належним дотриманням етичних та нормативних засад сучасної наукової діяльності. У

процесі роботи Я.О. Дикий коректно інтегрує наукові ідеї, концептуальні положення та емпіричні результати інших дослідників, забезпечуючи точність посилань і належне бібліографічне оформлення згідно з чинними стандартами. Відсутність порушень академічної доброчесності підтверджується результатами перевірки дисертації у програмі «StrikePlagiarism», які засвідчили відсутність ознак плагіату та інших некоректних текстових запозичень. Отож робота відповідає етичним і правовим нормам наукової діяльності та може бути рекомендована до публічного захисту.

Практичне значення результатів дослідження.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх цілеспрямованого застосування у професійній діяльності психологів, які забезпечують психологічний супровід волонтерів, волонтерських спільнот, громадських об'єднань та благодійних організацій. Запропонована автором процедура психологічного деталювання функціонує як діагностичний інструмент, здатний виявляти особливості ціннісно-мотиваційної організації волонтерської участі, рівень вчинкової зрілості особистості, а також вчасно ідентифікувати ризики емоційного вигорання, формування псевдо-актуалізаційних тенденцій і потенційного зниження ефективності волонтерської діяльності. Це відкриває можливості для науково обґрунтованого планування психологічної підтримки волонтерів і розробки превентивних заходів, що підвищують якість та результативність їхньої участі в соціальних ініціативах.

Окрім безпосереднього вдосконалення професійної психологічної практики, матеріали дослідження мають виразний навчально-методичний потенціал і можуть бути інтегровані у викладання профільних дисциплін психології у закладах вищої освіти, таких як «Загальна психологія», «Психологія особистості», «Психодіагностика» та «Тренінг особистісного зростання». Практичне застосування результатів також поширюється на підготовку й підвищення кваліфікації психологів і соціальних працівників, забезпечуючи формування компетентностей у сфері психологічного супроводу волонтерів. Реалізація результатів у навчальному процесі та тренінгових програмах

підтверджується відповідними довідками про впровадження у закладах вищої освіти, що засвідчує їх прикладну цінність і наукову обґрунтованість.

Повнота викладення результатів у наукових публікаціях.

Основні теоретичні та методологічні засади, а також результати емпіричного дослідження, висвітлені у дисертації, отримали системне й достатньо детальне відображення у наукових публікаціях здобувача. Матеріали роботи були апробовані у чотирьох фахових статтях, опублікованих у спеціалізованих виданнях з психології, яким присвоєна категорія Б, а також у семи тезах доповідей, включених до збірників матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, що забезпечує належний рівень експертної оцінки та наукової перевірки отриманих результатів.

Опубліковані матеріали вирізняються високою тематичною відповідністю основній проблематиці дисертаційної роботи, логічною цілісністю викладу та точністю використання фахової психологічної термінології. Інтенсивна публікаційна діяльність здобувача свідчить про системний і послідовний характер наукової роботи над обраною проблемою, дотримання стандартів академічної доброчесності та відповідність критеріям, встановленим для кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Зауваження та дискусійні питання.

Високо оцінюючи наукову новизну, концептуальну цілісність і методологічну виваженість дисертаційної роботи, вважаємо за доцільне окреслити окремі дискусійні положення, що мають характер наукових уточнень і побажань.

1. Дискусійним є розмежування психологічної деталі та ширших за змістом категорійних утворень (епізод, ситуація, досвід), що відкриває перспективу подальшого уточнення ієрархії рівнів психологічного аналізу в межах обґрунтованої процедури деталювання. Більш чітке концептуальне розмежування цих рівнів могло б посилити методологічну визначеність і відтворюваність запропонованого підходу.

2. Видається дискусійним трактування виокремлених у роботі модусів волонтерства. Зокрема, потребує додаткового осмислення оптимальна для

відображення різноманіття волонтерських практик кількість таких модусів, а також їх диференціювання від інших можливих форм волонтерської активності, зумовлених специфікою актуального соціального контексту та індивідуального досвіду волонтера.

3. У прикладному вимірі доцільним виглядає подальше розгортання практичних результатів дослідження у форматі поетапної тренінгової програми, спрямованої на розвиток і підтримку вчинкової активності волонтерів. Зокрема, перспективним є структурування такої програми відповідно до етапів цілісного вчинкового циклу (ситуаційного, мотиваційного, дійового та післядійового), що уможливить трансформацію здобутих теоретичних узагальнень у конкретний інструментарій психологічного супроводу волонтерів.

Зазначені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи, а мають характер наукової дискусії та окреслюють напрями її подальшого теоретичного й прикладного розвитку.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН.

Кваліфікаційна наукова праця Дикого Ярослава Олеговича на тему «Психологічне деталювання вчинку волонтерства» постає концептуально цілісним та завершеним науковим дослідженням, у межах якого сформульовано оригінальні теоретичні узагальнення, запропоновано нові підходи та отримано результати з виразною прикладною значущістю, що істотно поглиблюють сучасні уявлення про психологію вчинку й психологічну природу волонтерства. Здобувач продемонстрував високий рівень фахової компетентності, ґрунтовне володіння сучасним методологічним інструментарієм і здатність до розв'язання складних теоретичних і практичних проблем сучасної психології.

Зауважимо, що дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету «Психосоціальне деталювання суспільних та особистісних подій як технологія мислевчинання» (державна реєстрація 0123U104568).

За змістом, науковим рівнем, новизною, теоретичною цінністю і практичною значущістю отриманих результатів, а також за якістю їх оприлюднення, дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня

доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та 03.05.2024 р. № 507), а її автор, Дикий Ярослав Олегович, заслуговує на присудження цього наукового ступеня.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
психології та соціальної роботи
Західноукраїнського
національного університету

Ярослава БУГЕРКО

Підпис	<i>Ярослава Бугерко</i>
Завіряю:	<i>Анна Семик</i>
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	